

# Jan Krzysztof Solarz

---

## Między teorią a praktyką finansów

---

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia 46/4,  
753-761

---

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JAN KRZYSZTOF SOLARZ

*Między teorią a praktyką finansów. Nanofinanse*

---

Between theory and practice of finance. Nanofinance

**Słowa kluczowe:** instytucje, codzienność, grupa odniesienia, nawyki, G-20

**Key words:** institutions, everyday life, envy, habits, G-20

## Wstęp

Teoria i praktyka finansów obejmuje wiele przedmiotów poznania oraz różnorodne przedmioty badania. Tabela 1 przedstawia je w sposób syntetyczny.

Tabela 1. Przedmiot badania oraz przedmiot poznania nauki o finansach

Poziom abstrakcji	Przedmiot poznania	Przedmiot badania
Metafinanse	Współzależności w warunkach niepewności	Instytucje
Megafinanse	Efekty zewnętrzne globalizacji i integracji systemów finansowych	Międzynarodowy system finansowy
Makrofinanse	Zarażanie się zaburzeniami w globalnej i otwartej gospodarce	Makroekonomiczne czynniki stabilności finansowej
Mezofinanse	Korzyści sieci pośredników finansowych	Infrastruktura systemu finansowego
Mikrofinanse	Modele biznesowe instytucji finansowych	Zarządzanie ryzykiem instytucji finansowych

Poziom abstrakcji	Przedmiot poznania	Przedmiot badania
Mikro-mikro finanse	Finanse behawioralne	Ograniczenia poznawcze uczestników rynków finansowych
Nanofinanse	Ryzyko finansowe wytwarzania i konsumpcji dóbr wspólnych i dóbr klubowych	Finansowanie codzienności

Źródło: opracowanie własne

Poziom abstrakcji zakładany przez konkretne teorie finansów pozwala na ich podział jako uniwersalne i substancjonalne. Twierdzenia uniwersalnych teorii finansów są prawdziwe zawsze i wszędzie. Do uniwersalnych teorii finansów zalicza się:

- wycenę aktywów,
- mikroekonomiczną strukturę rynku,
- teorię agencji,
- teorię pierwszej wyceny rynkowej (IPO),
- teorię pośrednictwa finansowego,
- teorię krzywej stóp procentowych,
- teorię rynku kapitałowego dla spółek,
- teorię prawa i ekonomii, ład korporacyjny,
- teorię zbiorowego inwestowania<sup>1</sup>.

Podstawową zaletą uniwersalnej teorii finansów jest jej policzalność i brak uwikłania w brudną politykę, konieczność publicznego i wspólnego wyboru. „Najogólniej rzecz ujmując, można powiedzieć, że dążenie do uściślenia ekonomii zaowocowało usunięciem z pola zainteresowania ekonomii ortodoksyjnej społecznej formy gospodarowania, czyli tych problemów, które są konsekwencją podziału pracy, dotyczą współdziałania ludzi i ich systemów wartości<sup>2</sup>”.

Substancjonalna teoria finansów wyjaśnia funkcjonowanie międzynarodowych systemów finansowych tu i teraz. W jej polu poznania znajdują się dobra wspólne i dobra klubowe, do których dostęp regulują koalicyjne rządy. Jej istotnym elementem jest koincydencyjna teoria rozwoju. Jej wyróżnik stanowi poruszanie się w wielowymiarowej przestrzeni, na którą składa się przede wszystkim konkretność historyczna, geograficzna, kulturowa, instytucjonalna, polityczna, społeczna oraz problemowa<sup>3</sup>.

<sup>1</sup> U. Schaeffer, P. Nevries, C. Fikus, M. Meyer, *Is Finance Research a "Normal Science"? A Bibliometric Study of the Structure and Development of Financial Research from 1988 to 2007*, „Finance Research” 2011, no. 1, s. 189–225.

<sup>2</sup> J. Godłów-Legiędź, *Ekonomia i mechanizm rynkowy w świetle kryzysu finansowego*, [w:] *Bezpieczeństwo ekonomiczne. Wyzwania dla zarządzania państwem*, K. Raczkowski (red.), Wolters Kluwer, Warszawa 2012, s. 29.

<sup>3</sup> G.W. Kołodko, *Wędrujący świat*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2008; idem, *Świat na wyciągnięcie myśli*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2010.

W odróżnieniu od uniwersalnej teorii finansów substancjonalna teoria finansów nie zakłada, że preferencje uczestników rynków są autonomiczne wobec czasu i przestrzeni. Jedną z teorii substancjonalnych finansów są nanofinanse. Słowo *nano* w języku greckim oznacza karła. Współczesnymi karłami są ludzie wykluczeni w dostępie do profesjonalnego zarządzania ryzykiem, w tym finansowym<sup>4</sup>. Po łacinie słowo *nano* oznacza jedną miliardową. Globalizacja włączyła w świat finansów miliardy ludzi z BRIC. Obecnie nie są to rynki wschodzące, lecz jedyne rynki rosnące<sup>5</sup>. W języku angielskim słowo „nanofinanse” zostało wprowadzone w reklamach sprzedaży ratalnej samochodów Tata w Indiach. W tym kontekście jest to powszechny, a więc codziennie dostępny kredyt.

W języku polskim słowo „nanofinanse” zastosowano do wyodrębnienia przenikania się organizacji i instytucji w procesie finansowania normalności<sup>6</sup>. Codziennosc to proces naśladowania innych w stylu życia, subkultura użytkowników Internetu oraz jakość życia, którą chroni się przed utratą. Codziennosc w formie *habitus* – kapitału wyposażenia kulturowego – przenika strukturę podmiotową gospodarki i wywołuje istotne efekty zewnętrzne w funkcjonowaniu systemu finansowego. Wybory jednostkowych uczestników rynków finansowych w jednej czwartej są wynikiem przyzwyczajaję i nawyków, w jednej trzeciej następstwem naśladownictwa tych, którzy są dla decydentów wzorcami do naśladowania, i w dwóch piątych świadomych preferencji<sup>7</sup>. Oznacza to, że uczestnicy rynków finansowych jedynie w 40% zachowują się zgodnie z modelem człowieka ekonomicznego, w większości przypadków ich zachowania są zgodne z modelem *Homo agens*<sup>8</sup>.

Cel opracowania stanowi przedstawienie problemów finansowania codziennych przyzwyczajaję, które określają jakość życia. Jesteśmy przyzwyczajajeni do mówienia o tych problemach w ramach finansów osobistych, finansów gospodarstw domowych lub *private banking*. Ich naświetlenie z punktu widzenia instytucji, jaką jest codzienność, stanowi o nowatorstwie wglądu w nanofinanse. Zostanie on przedstawiony w dwóch etapach. W pierwszym zostaną zaprezentowane koszty zewnętrzne wykluczenia w dostępie do profesjonalnego zarządzania ryzykiem finansowym codzienności. Drugi etap analizy to przesłedzenie efektów zewnętrznych włączenia w orbitę międzynarodowego systemu finansowego miliardów obywateli BRIC.

Całość rozważaję zamykają wnioski pod adresem teorii i praktyki finansów. Finanse są bardziej sztuką niż nauką. Bez innowacji instytucjonalnych nie uda się opanować

<sup>4</sup> M. Solarz, *The role of social lending in financial inclusion*, „Nauki o Finansach” 2011, nr 1, s. 179–192.

<sup>5</sup> J. O’Neill, *The Growth Map. Economic Opportunity in the BRICs and Beyond*, Portfolio Penguin, London 2011.

<sup>6</sup> J.K. Solarz, *Nanofinanse jako element nowej ekonomii instytucjonalnej*, [w:] *Nowa ekonomia instytucjonalna wobec kryzysu gospodarczego*, S. Rudolf (red.), WSEiP, Kielce 2012, s. 133–151.

<sup>7</sup> F. Alvarez-Cuadrado, J.M. Casado, J.M. Labeaga, D. Sutthiphisal, *Envy and Habits: Panel Data Estimates of Interdependent Preferences*, Banco De Espana Documentos de Trabajo 1213/2012.

<sup>8</sup> P. Chmielewski, *Homo agens. Instytucjonalizm w naukach społecznych*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa 2011.

chaosu współczesnego świata finansów. Gospodarka rynkowa opiera się na szerokiej gamie instytucji, które spełniają funkcje regulacyjne, stabilizujące i legitymizujące. Właściwe finansowanie codzienności pełni funkcję stabilizującą.

### **1. Wykluczenie w dostępie do profesjonalnego zarządzania ryzykiem finansowym codzienności**

Relacja między teorią i praktyką w ekonomii, w szczególności w finansach, jest splycana przez wybór języka matematyki i schematów graficznych. Formalny język narracji dokonuje nieuprawnionych uproszczeń złożonej i dynamicznej rzeczywistości<sup>9</sup>. Wykluczenie w dostępie do profesjonalnego zarządzania ryzykiem finansowym codzienności ma wówczas jedynie wymiar cenowy. Zjawisko to można jednak ogólnie określić jako niezdolność jednostek, gospodarstw domowych lub grup społecznych do korzystania z niezbędnych usług finansowych w odpowiedniej postaci. Skutkiem wykluczenia finansowego jest najczęściej brak dostępu osób nim objętych do podstawowych produktów bankowych: rachunku bankowego i produktów ściśle z nim związanych<sup>10</sup>.

Zewnętrzny efekt wykluczenia jest pojawienie się superobsługi dla najbogatszych. W efekcie społeczeństwo obywatelskie polaryzuje się na część korzystającą z nadmiernego nasycenia usługami pośrednictwa finansowego oraz tę pozbawioną całkowicie dostępu do profesjonalnego zarządzania ryzykiem finansowym. Współwystępowanie obu tendencji prowadzi do zbyt łatwych uogólnień, że dominacja sektora finansowego jest nie do zniesienia oraz że trzeba się trzymać jak najdalej od instytucji finansowych, niezaskładających na miano instytucji publicznego zaufania.

Skrajne poglądy nieuwzględniają faktu, iż współczesne finanse są sztuką i nie odwzorowują one rzeczywistości, lecz ją tworzą, kreują ją tak, jak instalacje nowoczesnej sztuki tworzą wokół siebie nową wirtualną rzeczywistość. Twórcami nowych instalacji są ordoliberalizm – ład instytucjonalny społecznej gospodarki rynkowej – oraz nowa ekonomia instytucjonalna. Pierwsza z instalacji zakłada godzenie interesów ekonomicznych i społecznych w warunkach globalizacji i swobodnego przepływu kapitału. Druga zwraca uwagę na samoograniczenia racjonalności działań w zamian za zaufanie, że zostaną podjęte one w miarę możliwości niezawodnie<sup>11</sup>.

Gospodarka rynkowa cała jest zanurzona w polityce. Jej struktura podmiotowa stanowi wynik rozstrzygnięć politycznych. Zasoby finansowe są przedmiotem walki systemowych i pozasystemowych sił politycznych. Gdy wygrywają interesy przyszłych pokoleń, mówimy o państwach dobrobytu socjalnego. Gdy państwo staje po stronie

<sup>9</sup> L. Hardt, *Criticizing the critique. Some methodological insights into the debate on the state of economic theory in the face of the post 2008 crisis*, „Bank i Kredyt” 2010, nr 4, s. 7–22.

<sup>10</sup> *Strategia rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce na lata 2009–2013 (projekt)*, NBP, Warszawa 2010, s. 54.

<sup>11</sup> *Nowa ekonomia instytucjonalna...*, op. cit.

rodzimy przedsiębiorstw, deformuje międzynarodową konkurencję i buduje dobrobyt korporacji ponadnarodowych. Walka o ograniczone zasoby ogniskuje interesy polityczne w dowolnej skali. Polityka rodzi się w wyniku wprowadzenia twardych ograniczeń finansowych lub pojawienia się dostępu do miękkiego finansowania. Wszystko to razem powoduje, że deklaracje o odpolitycznieniu sektora finansów publicznych są i muszą pozostać jedynie deklaracjami na użytek kolejnych wyborów.

Max Weber przewidział, że gospodarka rynkowa nie da się pogodzić z parlamentarną demokracją bez istnienia biurokracji. Aparat biurokracji miał wszystkie cechy służby publicznej – instytucji, o której dużo się mówi, mimo że jej nikt nie widział w działaniu, przynajmniej w Polsce.

Efektywna regulacja rynków kapitałowych oraz skuteczny nadzór nad rynkami, instytucjami i instrumentami finansowymi wymagają nie tylko rządów prawa, lecz również profesjonalnej administracji państwowej. Ten profesjonalizm pełni zasadniczą funkcję przy powstawaniu i funkcjonowaniu sektora finansowego. Przynależność do tej lub innej kultury prawnej odgrywa wtórną rolę, i to dopiero w warunkach profesjonalizacji administracji państwowej<sup>12</sup>.

Droga, jaką przeszły Chiny ludowe od 1953 r. do 1978 r., od gospodarki wojennej i chronicznego deficytu do wschodzącej gospodarki rynkowej 2008 r. oraz rynku rozwijającego się w 2012 r., nakazuje postawić pytanie, czy zmiany te dokonywały się dzięki administracji państwowej czy wbrew niej. W 1978 r. Chiny ludowe były na poziomie Bangladeszu, z zatrudnieniem w rolnictwie na poziomie 80% i przy tym samym dochodzie na mieszkańca.

Pomiędzy 1978 r. a 2005 r. 340 mln ludzi wydostało się ze strefy ubóstwa i aktywnie włączyło się w gospodarkę rynkową. Ten endogeniczny wzrost stał się możliwy dzięki więziom rodzinnym z diasporą chińską na Tajwanie, w Hongkongu, Syjamie, Stanach Zjednoczonych. Gospodarka rynkowa w Chinach została zbudowana w całości dzięki instytucjom nieformalnym. Wolne strefy ekonomiczne delty rzeki Jangcy nawiązywały więzi kooperacyjne na podstawie więzów krwi i przy wykorzystaniu kapitału wiedzy o lokalnych warunkach sprzedaży, pozyskanych przez dziesiątki lat funkcjonowania w gospodarce rynkowej.

„Narodziny prywatnych przedsiębiorstw przewodzących transformacji gospodarki na rynkową odbywały się nie dlatego, że administracja państwowa tego chciała, lecz pomimo tego, że wcześniej blokowała tego typu rozwój”<sup>13</sup>.

## 2. Włączenie do międzynarodowego systemu finansowego obywateli BRIC

Globalny kryzys finansowy w znacznej mierze pokrywa się w czasie z członkostwem Chin w Światowej Organizacji Handlu. Początkowo było to narastanie globalnej

<sup>12</sup> V. Nee, S. Opper, *Bureaucracy and Financial Markets*, „Kyklos” 2009, no. 1.

<sup>13</sup> V. Nee, *Endogenous Institutional Change and Capitalism in China*, Cornell University, Ithaca 2009.

nierównowagi, potem zaś strategia merkantylizmu. „Kraj merkantylistyczny to taki, któremu udaje się uruchomić politykę prowadzącą do odnawialnych nadwyżek handlowych; w ten sposób unika tego, by część jego dochodu była wydawana za granicą”<sup>14</sup>.

Jednym z elementów strategii merkantylistycznej jest *Home Bias*. Uniwersalna teoria portfela inwestycyjnego zakłada, że racjonalny inwestor będzie dążył do dywersyfikacji swoich inwestycji tak, by odwzorowywały one całą gamę ryzyka kraju. W praktyce jest inaczej. Inwestorzy pragną kontrolować trafność alokacji swoich środków i inwestują w promieniu 800 mil od miejsca swego zamieszkania. W efekcie obserwujemy duży błąd nacjonalizmu, inwestowania w znane sobie spółki akcyjne. Tabela 2 przedstawia wyniki pomiaru zakłócenia racjonalności wyborów inwestorów w 2008 r.

Tabela 2. Błąd nacjonalizmu inwestorów wybranych państw w 2008 r. (w %)

Inwestorzy z kraju	Udział kraju w kapitalizacji świata	Udział inwestycji w macierzystym kraju	1 – nacjonalizm, 0 – internacjonalizm
Australia	1,8	76,1	0,76
Brazylia	1,6	99,0	0,98
Chiny	7,8	99,2	0,99
Kanada	2,7	80,2	0,80
Strefa euro	13,5	57,0	0,625
Japonia	8,9	73,5	0,71
RPA	1,4	52,0	0,517
Korea Płd.	1,4	89,0	0,88
Szwecja	0,7	44,0	0,43
Szwajcaria	2,3	51,0	0,50
Wielka Brytania	5,1	54,5	0,52
USA	32,6	77,2	0,66

Źródło: N. Coeurdacier, H. Rey, *Home Bias in open economy financial macroeconomics*, NBER Working Paper 17691/2011.

Przytoczone dane jeszcze raz pokazują, że uniwersalny nurt finansów okazuje się wcale nie tak uniwersalny. Lista odstępstw od założeń sformalizowanego i zmatematyzowanego nurtu finansów jest długa. Krótki przegląd anomalii uniwersalnych praw otwiera badanie wpływu chęci pozostawienia po sobie spadku na poziom wiedzy o finansach. Amerykanki generalnie są gorzej wyedukowane w sprawach finansowych

<sup>14</sup> A. Brunet, J.P. Guichard, *Chiny światowym hegemonem? Imperializm ekonomiczny Państwa Środka*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2011, s. 105.



od swoich mężów. Jednak bliska perspektywa wdowieństwa zdecydowanie sprzyja zmniejszeniu luki w ich wiedzy o finansach. Tak więc różnica poziomu wiedzy o finansach u żon w porównaniu z wiedzą ich mężów jest funkcją wieku męża. Blisko 80% potencjalnych wdów wyrównuje poziom swojej wiedzy w sprawach finansach z tą, którą ma ich mąż tuż przed przewidywaną śmiercią<sup>15</sup>.

Teoria preferencji decydenta jest tą częścią uniwersalnej wiedzy ekonomicznej, która podlega daleko idącym zmianom. Z jednej strony behawioralna teoria finansów dowodzi, że użyteczność strat i przychodów jest różna, z drugiej okazuje się, iż decydenci są wrażliwi na możliwość odzyskania najmniejszych kwot ze zdrowotnego obowiązkowego ubezpieczenia. Statystyki z Danii nie potwierdzają założeń uniwersalnej teorii preferencji i stosunku do ryzyka finansowego. Ubezpieczeni mają znaczną awersję do ryzyka nawet przy małych sumach w stosunku do ich przychodów. Większość obywateli Danii wybrała nadmierne ubezpieczenie wobec prawdopodobieństwa wystąpienia wydarzenia losowego. Tym samym potwierdziły się przesłanki teorii ramkowania<sup>16</sup>.

Zewnętrznym wyrazem ramkowania, wpisywania sytuacji decyzyjnej w matryce poznawcze, są *habits* – nawyki, przyzwyczajenia konsumentów.

## Zakończenie

Duże i ludne państwa cały świat postrzegają wyłącznie przez pryzmat własnych potrzeb. Izolacjonizm i autarkia to tradycyjna odpowiedź tej grupy państw na zmiany zachodzące w ich otoczeniu. Pierwsza fala globalizacji spowodowała, że kraje te zostały otwarte na wymianę międzynarodową siłą. Druga fala zrodziła wśród nich potrzebę manifestowania neutralności wobec rywalizacji Układ Warszawskiego i NATO. Trzecia fala globalizacji, gospodarka sieciowa i społeczeństwa ryzyka skłoniły grupę BRIC do aktywnego włączenia się w globalizację GATS, czego formalnym potwierdzeniem jest ich członkostwo w Światowej Organizacji Handlu.

Aktywność obywateli BRIC na globalnych rynkach finansowych tworzy nową jakość w funkcjonowaniu międzynarodowego systemu finansowego. Od sposobu finansowania ich codzienności zależy bezpośrednio stan globalnej równowagi makroekonomicznej. Od sposobu rozliczania i rozrachunku miliardów transakcji zależy stan finansów publicznych świata.

Połowa obywateli Ziemi nie ma możliwości skorzystania z profesjonalnego pośrednictwa finansowego. W wielu krajach, w tym BRIC, zapewnienie dostępu do konkurencyjnych usług finansowych staje się głównym priorytetem władz. Rewolucja

---

<sup>15</sup> J.W. Hsu, *Aging and Strategic Learning: The Impact of Spousal Incentives on Financial Literacy*, „Finance and Economic Discussion Series”, Federal Reserve Board 53/2011.

<sup>16</sup> J. Gorter, P. Schilp, *Risk preference over small stakes: Evidence from deductible choice*, De Nederlandsche Bank Working Paper 338/2012.



technologii telekomunikacyjnych i informatycznych pozwala na skok cywilizacyjny za pomocą telefonów komórkowych oraz Internetu.

Polityka władz musi się obecnie koncentrować na pośrednim oddziaływaniu na stan równowagi finansów gospodarstw domowych. Wydając wojnę tradycji spędzania wolnego czasu w pubach, ze zbyt wysoką konsumpcją alkoholu, rząd Wielkiej Brytanii walczy z nadmiernym długiem publicznym. Polityka gospodarcza musi skutecznie wpływać na zmianę codzienności milionów rezydentów. Jedynie zmiana przyzwyczajzeń konsumpcyjnych i oceny jakości życia przez utrzymanie zwyczajów jest w stanie przywrócić równowagę makroekonomiczną kraju, regionu lub świata.

Nanofinanse dokonują przeglądu instrumentów, instytucji i rynków finansowych z punktu widzenia ich zdolności do zaspokajania potrzeb codzienności miliardów ludzi na świecie. Ustalenie potrzeb społeczeństwa ryzyka finansowego w zakresie innowacji pozwala na zapoczątkowanie procesu modernizacji świata finansów, dostosowania do 7 mld aktywnych uczestników międzynarodowego systemu finansowego.

#### Bibliografia

1. Alvarez-Cuadrado J., Casado J.M., Labeaga J.M., Suttthiphisal D., *Envy and Habits: Panel Data Estimates of Interdependent Preferences*, Banco De Espana Documentos de Trabajo 1213/2012.
2. Brunet A., Guichard J.P., *Chiny światowym hegemonem? Imperializm ekonomiczny Państwa Środka*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2011.
3. Chmielewski P., *Homo agens. Instytucjonalizm w naukach społecznych*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa 2011.
4. Godłów-Legiędź J., *Ekonomia i mechanizm rynkowy w świetle kryzysu finansowego*, [w:] *Bezpieczeństwo ekonomiczne. Wyzwania dla zarządzania państwem*, K. Raczkowski (red.), Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
5. Gorter J., Schilp P., *Risk preference over small stakes: Evidence from deductible choice*, De Nederlandsche Bank Working Paper 338/2012.
6. Hardt L., *Criticizing the critique. Some methodological insights into the debate on the state of economic theory in the face of the post 2008 crisis*, „Bank i Kredyt” 2010, nr 4.
7. Hsu J.W., *Aging and Strategic Learning: The Impact of Spousal Incentives on Financial Literacy*, Finance and Economic Discussion Series Federal Reserve Board 53/2011.
8. Kołodko G.W., *Świat na wyciągnięcie myśli*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2010.
9. Kołodko G.W., *Wędrujący świat*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2008.
10. Nee V., *Endogenous Institutional Change and Capitalism in China*, Cornell University, Ithaca 2009.
11. Nee V., Oppen S., *Bureaucracy and Financial Markets*, „Kyklos” 2009, nr 1.
12. *Nowa ekonomia instytucjonalna wobec kryzysu gospodarczego*, S. Rudolf (red.), WSEiP, Kielce 2012.
13. O'Neill J., *The Growth Map. Economic Opportunity in the BRCs and Beyond*, Portfolio Penguin, London 2011.
14. Schaeffer U., Nevries P., Fikus C., Meyer M., *Is Finance Research a "Normal Science"? A Bibliometric Study of the Structure and Development of Financial Research from 1988 to 2007*, „Finance Research” 2011, nr 1.
15. Solarz J.K., *Nanofinanse jako element nowej ekonomii instytucjonalnej*, [w:] *Nowa ekonomia instytucjonalna wobec kryzysu gospodarczego*, S. Rudolf (red.), WSEiP, Kielce 2012.
16. Solarz M., *The role of social lending in financial inclusion*, „Nauki o Finansach” 2011, nr 1.

17. *Strategia rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce na lata 2009–2013 (projekt)*, NBP, Warszawa 2010.

### **Between theory and practice of finance. Nanofinance**

The assumption that preferences are separable across time and across households is standard in the economic literature. Indeed, new institutional economy has long stressed the relevance of habit and status-seeking as being important characteristics of human behavior. In nanofinance everyday life is an institution.

The institutional analysis of finance provides these ideas with some micro-theoretic foundations. The first is based on the Greek meaning of the word *nano* as dwarf, excluded from access to financial services. The second is based on the Latin meaning of the word *nano* as included in one billionth part of the world of finance or the overall economy.

Finally, in a natural follow up to nanofinance, we plan to explore the extent of interdependencies of financing everyday life, to narrow down the specific sources of envy and habits in excluding from and including in access to professional management of financial risk in everyday life.